

การสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

รับเข้าระบบ	: 9/12/2561
พิจารณา	: 18/4/2562
วันตอบรับบทความ	: 14/6/2562

จามรี พระสุนิ¹
เบญจมาศ เมืองเกษม¹
ณรงค์ เจนใจ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนชุมชนในตำบลเวียงเหนือที่สามารถนำมาพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ และ 2) เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุ ตำบลเวียงเหนือ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำตามธรรมชาติ ผู้บริหารจัดการวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ เครื่องมือหลักได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และการจัดเวทีชุมชน

ผลการวิจัยพบว่าทุนชุมชนของตำบลเวียงเหนือประกอบไปด้วยทุนภูมิปัญญา(ความรู้) และทุนทางสังคมวัฒนธรรม โดยนำมาจัดการเรียนรู้ในวิทยาลัยผู้สูงอายุ ผ่านกิจกรรม 4 กิจกรรมได้แก่ กิจกรรมเข้าจังหวะ กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจักสาน กิจกรรมการดูแลสุขภาพพองค์รวมด้วยสมุนไพรใกล้ตัว และ กิจกรรมด้านอาชีพต่างๆซึ่งนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความภาคภูมิใจ และพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ

คำสำคัญ กิจกรรมการเรียนรู้ ทุนชุมชน ภูมิปัญญา

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
jamaree_sdm@hotmail.com

Community-based Learning Activities in the Elderly College of Wiang Nua Sub-district Wiang Chai District, Chiang Rai Province

received : 9/12/2561

revised : 18/4/2562

accepted: 14/6/2562

Jamaree prasunin¹

Benjamat Muangkasem¹

Narong Jenjai¹

Abstract

This research aims to 1) study community capital in Wiang Nua Sub-district which can be used to develop learning activities for the elderly in Elderly College of Wiang Nua District, and 2) create activities of learning from community capital in the Elderly College. Participatory Action Research (PAR) methodology was used. Key informants were the elderly, leaders and administrators of the Wiang Nua District Elderly College. Research included interviewing and organizing community forums.

The research was found that community capital consisted of intellectual capital (knowledge) and social-culture capital. The study was conducted in the college of the elderly through 4 activities: rhythmic activity, crafting activities, holistic health care with herbs and professional activities that lead to the exchange of learning. Pride and self-reliance of the elderly.

Keywords: Learning Activities, Community Capital, Wisdom

¹ Lecturer, School of Social Science, Chiang Rai Rajabhat University, E-mail: jamaree_sdm@hotmail.com

บทนำ

ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มตัวในปี 2568 ที่คาดว่าจะมีผู้สูงอายุประมาณ 14 ล้านคน โดยเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) หรือเพิ่มขึ้นเกินร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557 หน้า 245) ซึ่งในระดับนโยบายและการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาสังคมไทยนั้น “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะ และการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ กิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิต ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ที่เพื่อสืบสานให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน โดยมีข้อมูลจากกรมกิจการผู้สูงอายุ (2559) พบว่ามีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย โดยเป็นพื้นที่เรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ดำรงสืบทอดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน รวมถึงเป็น “เวที” ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม รวมทั้งอาจเป็นแรงผลักดันให้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัยเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ในปีงบประมาณ 2561 ซึ่งทีมนักวิจัยสำนักวิชาสังคมศาสตร์ ได้เลือกพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ในการขับเคลื่อนชุดโครงการวิจัยในประเด็น “ชุมชนน่าอยู่” และคณะผู้วิจัยได้ร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยกับตัวแทนชุมชนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAR) พบว่ามีการเตรียมความพร้อมรับมือกับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุของชุมชน โดยเปิดพื้นที่สาธารณะในวัดพนาลัยเกษม หมู่ 11 ของตำบลเวียงเหนือ จัดตั้งแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งแรกเริ่มได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนและเห็นว่าศักยภาพและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุนั้นมีมากมายกว่าจะอยู่ในระดับโรงเรียน ดังนั้นจึงก่อตั้งโดยใช้ชื่อว่า “วิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ”

วิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ เป็นอีกหนึ่งสถาบันการเรียนรู้ที่จัดตั้งจากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น มีผู้สูงอายุเข้าร่วมเรียนรู้เรื่องราวที่สนใจในพื้นที่ การให้ความรู้เรื่องอาหาร การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพโดยทั่วไป ซึ่งไม่ได้กำหนดเป็นหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน การศึกษาและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในวิทยาลัยผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุขตลอดชีวิต โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน บนพื้นฐานการพัฒนาและใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเรียกว่า “ทุนชุมชน” เป็นสิ่งยกระดับและขับเคลื่อนชุมชนให้มีลักษณะอันพึงประสงค์ และการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกับท้องถิ่นนั้น ได้อาศัยกระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกับท้องถิ่น เพื่อการถอดบทเรียนและการถอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบร่วมกันกับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาทุนชุมชนและนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้ในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ โดยเริ่มต้นจากการวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพ

ผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวมซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนชุมชนในตำบลเวียงเหนือที่สามารถนำมาพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือในการศึกษาทุนชุมชน และสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุฯ มีผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย และตัวแทนผู้บริหารงานวิทยาลัยผู้สูงอายุฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 3 ระยะ ระยะที่ 1 ทำการศึกษาทุนชุมชนในชุมชนตำบลเวียงเหนือ ระยะที่ 2 นำทุนชุมชนมาสร้างสรรค์และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ โดยสร้างแนวทางการจัดการเรียนรู้จากภูมิปัญญา และทุนชุมชนในพื้นที่ และระยะที่ 3 เป็นการนำแนวทางการจัดการเรียนรู้จากทุนชุมชนมาปรับเป็นกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับใช้ในวิทยาลัยผู้สูงอายุ จากนั้นถอดสรุปบทเรียนร่วมกันเพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ต่อไป ใน ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้สูงอายุในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ จำนวน 200 คน ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากเทศบาลตำบลเวียงเหนือ ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนจากเทศบาลตำบลเวียงเหนือ และผู้นำตามธรรมชาติด้านต่างๆ ของตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน 14 คน ผู้บริหารจัดการวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ ได้แก่ ผู้อำนวยการ 1 คน ครูอาสาวิทยาลัยผู้สูงอายุ 10 คน

เครื่องมือและการดำเนินการวิจัย การดำเนินการในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและผู้สูงอายุในการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและจัดเวทีชุมชน โดยใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัยตามกระบวนการต่างๆ ดังนี้

1. ศึกษาทุนชุมชนตำบลเวียงเหนือ โดยวิธีการลงพื้นที่ภาคสนาม สังเกต และมีเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนจากเทศบาลตำบลเวียงเหนือ และผู้นำตามธรรมชาติ รวมถึงผู้สูงอายุ ในพื้นที่จำนวน 12 หมู่บ้าน ของตำบลเวียงเหนือ

2. การสร้างแนวทางการจัดการเรียนรู้จากภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ทูทางสังคม วัฒนธรรม และทุนชุมชน โดยวิธีการจัดเวทีชุมชน อภิปรายกลุ่มจัดการความรู้ และพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้

3. นำแนวทางการจัดการเรียนรู้จากภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ทูทางสังคม วัฒนธรรม และทุนชุมชนในพื้นที่มาปรับเป็นกิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ และถอดสรุปบทเรียนร่วมกันเพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ผลการวิจัย เป็นการตีความโดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักจะร่วมกันพิจารณาและทบทวนในการจัดระบบข้อมูลกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และอธิบายความหมายโดยใช้รูปแบบที่คนในชุมชนสามารถเข้าใจได้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า 1) ทุนชุมชนของตำบลเวียงเหนือประกอบไปด้วยทุนภูมิปัญญา (ความรู้) และทุนทางสังคมวัฒนธรรม และ 2) สามารถนำทุนชุมชนดังกล่าวมาสร้างสรรค์กิจกรรมจัดการเรียนรู้ในวิทยาลัยผู้สูงอายุ ได้แก่ กิจกรรมเข้าจังหวะ กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจักสาน กิจกรรมการดูแลสุขภาพองค์รวมด้วยสมุนไพรไล่สัตว์ และกิจกรรมด้านอาชีพต่างๆ ดังนี้

ทุนชุมชนตำบลเวียงเหนือ

จากการศึกษาทุนชุมชนตำบลเวียงเหนือ พบว่าชาวชุมชนตำบลเวียงเหนือได้ให้ความหมายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านทุนชุมชนของตำบลเวียงเหนือ ว่าทุนชุมชนหมายถึงสิ่งที่มีในชุมชนและมีคุณค่า บางสิ่งสามารถก่อให้เกิดมูลค่าได้อีกด้วย ทั้งนี้ทุนชุมชนอาจเป็นทุนที่ไม่ใช่เงิน โดย “เงิน” ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้สะท้อนถึงการให้ความหมายถึงทุนชุมชนในตำบลเวียงเหนือว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดคือคน ทุนไม่ได้หมายถึงเงิน แต่หมายถึงสิ่งอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน เช่น ทุนทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของคน ทูทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ปัจจัยบริการทางโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น โดยได้จำแนกทุนชุมชนออกเป็น 1) ทุนความรู้ 2) ทุนทางสังคม วัฒนธรรม และ 3) ทุนทางจิตวิญญาณ ซึ่งทุนความรู้หมายถึงทักษะที่คนในชุมชนมี ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีที่สอดคล้องกับทุนทางสังคม โดยอาจเป็นทุนมนุษย์ ความสัมพันธ์ เป็นต้น ส่วนทุนทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ความสามัคคี ความรู้สึกเป็นพวกพ้อง และจากกระบวนการถอดสรุปบทเรียนและจัดเวทีสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนตำบลเวียงเหนือ ได้จำแนกทุนชุมชนออกเป็น 2 ประเภท และรวมทุนทางสังคมวัฒนธรรม และทุนทางจิตวิญญาณเป็นประเภทเดียวกัน โดยให้ความสำคัญกับการนำทุนไปพัฒนาชุมชน เป็นการอาศัยหลายๆ ปัจจัย โดยมีพื้นฐานการพัฒนา ที่จะต้องเริ่มจากชุมชน เริ่มจากคนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เพราะคนในชุมชนนั้นๆ จะรู้และเข้าใจถึงปัญหา ความต้องการและทุนต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน โดยจะเห็นว่าทุนชุมชนเปรียบเสมือนของดีที่ชุมชนมี และสามารถวิเคราะห์ต่อถึงแนวทางการใช้ประโยชน์จากทุนชุมชนที่มีอยู่ พบว่า ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ประกอบไปด้วยความรู้ของบุคคลที่ทรงคุณค่า ได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านต่างๆ การจักสาน การแพทย์พื้นบ้าน หมอสมุนไพร หมอเป่า หมอนวด ช่างไม้ ช่างทอผ้า การทำขนม การบริหารจัดการกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนตำบลเวียงเหนือ และทุนทางสังคม วัฒนธรรม ประกอบไปด้วย กิจกรรม

ประเพณี ความเชื่อที่สืบทอดกันมาทั้งวัฒนธรรมแบบล้านนา วัฒนธรรมชาวอีสาน และวัฒนธรรมแบบ
ประยุกต์ผสมผสาน ทั้งนี้บุคคลที่ทรงคุณค่าต่างๆตามทุนความรู้ ทุนทางภูมิปัญญาข้างต้น เป็นบุคคลสำคัญที่
เชื่อมโยงให้เกิดกลไกทางสังคมจนเกิดเป็นคุณค่าทางสังคมจนเป็นทุนทางสังคมวัฒนธรรมขึ้น เช่น
ความสามัคคีชุมชน ภาวะผู้นำ ความร่วมมือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม

ภาพ 1 การมีส่วนร่วม เครือข่าย และการสนับสนุนของหลายภาคส่วนในการสร้างแนวทางการจัดการเรียนรู้จากภูมิปัญญาผู้สูงอายุ (จามรี พระสุนิล, 2561)

กิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ

ผลการวิจัยด้านการสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จากทุนชุมชนในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ
อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เป็นการนำภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทุนชุมชนมา
พัฒนาเป็นแผนการเรียนรู้ โดยมีการดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผ่านมาโดยกำหนดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต
และประเพณีของชุมชน โดยชุมชนและคณะครูอาสา รวมถึงผู้เกี่ยวข้องในกิจกรรมวิทยาลัยผู้สูงอายุฯ ต่างมี
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาทุนชุมชนด้วยการจัดเป็นกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุของวิทยาลัยผู้สูงอายุฯ แห่งนี้
ว่า ต้องเริ่มจากการสร้างความตระหนัก และการถ่ายทอดความรู้ที่อยู่ในตัวตนผู้สูงอายุ โดยในการจัดการเรียน
มีวิชาที่เปิดสอนเรื่องดูแลสุขภาพ และจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย การเยี่ยมผู้สูงอายุในชุมชนที่มีปัญหา
เจ็บป่วย หรือติดเตียง เพื่อสร้างความตระหนักในการดูแลสุขภาพ ซึ่งก็นำมาถอดบทเรียนกันในกลุ่มผู้สูงอายุว่า
หากไม่ดูแลสุขภาพ ไม่ออกกำลังกาย จะเกิดผลอย่างไร ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆก็ให้มีโอกาสสร้าง
ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้านปัญญาและสัมพันธภาพ

โดยสรุป การนำภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทุนชุมชนมาพัฒนาเป็นแผนการ
เรียนรู้และสร้างกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

ตาราง 1 สรุปแผนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมสำหรับวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ

การวิจัย PAR	ประเภททุนชุมชน	กิจกรรม	ผลลัพธ์จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	การพัฒนาผู้สูงอายุ
กระบวนการจัดทำแผนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ของ คณะผู้วิจัย ผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการ วิทยาลัย ผู้สูงอายุ ครู อาสา และ ตัวแทน เทศบาลตำบล เวียงเหนือ และ ผู้นำชุมชน 12 หมู่บ้าน	ทุนความรู้ ภูมิปัญญาทุนทาง สังคม วัฒนธรรม	1. กิจกรรมเข้าจังหวะ บทเพลง และการรำ วงย้อนยุค	สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพ และสุขภาพ ร่างกายที่ดี รวมถึงอารมณ์ที่เบิกบาน	สุขภาวะทางกาย ใจ สังคม
	ทุนความรู้ ภูมิปัญญา	2. กิจกรรมถ่ายทอด ภูมิปัญญาด้านการ จักสาน	สามารถพัฒนาการสืบทอดและ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาการ จักสาน อันเป็นทุนชุมชนที่มีอยู่ใน พื้นที่	สุขภาวะทางกาย ใจ สังคม ปัญญา
	ทุนความรู้ ภูมิปัญญา	3. กิจกรรมการดูแล สุขภาพองค์รวมด้วย สมุนไพรใกล้ตัว	1. สามารถเพิ่มพูนศักยภาพผู้สูงอายุ ในการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญา การใช้สมุนไพรใกล้ตัว 2. สามารถพัฒนาการถ่ายทอดและ การสืบทอด ก่อให้เกิดความ ภาคภูมิใจ ความตระหนักในความ ทรงคุณค่าทางภูมิปัญญาของ ผู้สูงอายุ	สุขภาวะทางกาย ใจ สังคม ปัญญา
	ทุนความรู้ ภูมิปัญญาทุนทาง สังคม วัฒนธรรม	4. กิจกรรมด้านอาชีพ ต่างๆที่สนับสนุนโดย หน่วยงาน องค์กร หรือผู้รู้ในพื้นที่	1. สามารถส่งเสริมการสร้างรายได้ และการพึ่งตนเอง 2. พัฒนาความสัมพันธ์ และเพิ่มพูน ศักยภาพด้านต่างๆ อาชีพงาน ประดิษฐ์ งานฝีมือ การประกอบ อาหาร เป็นต้น	สุขภาวะทางกาย ใจ สังคม ปัญญา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชนตำบลเวียงเหนือ และผู้บริหารจัดการเรียนรู้ของวิทยาลัยผู้สูงอายุ รวมถึงคณะครูอาสา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ทุณชุมชนของตำบลเวียงเหนือประกอบไปด้วย ทุณความรู้ ภูมิปัญญา และทุนทางสังคม วัฒนธรรม อันสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ในวิทยาลัยผู้สูงอายุได้ ดังตารางที่ 1 โดยพบว่ามีปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้จากทุนชุมชน 6 ประการ ได้แก่ 1) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ดี 2) เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน 3) การมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน 4) การมีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง เช่น แกนนำ กลุ่ม การติดต่อประสานงาน แลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน ชุมชน ภาคส่วนต่างๆ 5) การเรียนรู้และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และ 6) มีองค์กรปกครองท้องถิ่นหนุนเสริม โดยวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือมีหน่วยงานสนับสนุนสำคัญอย่างเทศบาลตำบลเวียงเหนือ ในการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุ

ภาพ 2 กิจกรรมการเรียนรู้ในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ จากการนำทุนชุมชนมาพัฒนา
เป็นแผนการเรียนรู้(จามรี พระสุนิล, 2561)

อภิปรายผลการวิจัย

วิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือเป็นการบูรณาการการจัดการเรียนรู้ระหว่างบ้าน วัด หน่วยงานปกครองท้องถิ่น และชุมชน ในทำงานร่วมกันทั้งด้านการวางแผนการจัดการเรียน การรองรับกิจกรรมต่างๆ การออกแบบและการประเมินการศึกษาในวิทยาลัยผู้สูงอายุนี้ สิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง มีอยู่ 3 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ 1) ความร่วมมือของชุมชน 2) การมีภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง และ 3) การประยุกต์ของดีที่เรามีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งปัจจัยทั้งสามประการเป็นกุญแจสำคัญในการที่จะบริหารวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือให้เกิดความยั่งยืน โดยการศึกษาครั้งนี้พบว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้ประกอบไปด้วยปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้จากทุนทางสังคม ภูมิปัญญา และทุนชุมชนผู้สูงอายุ ดังนี้

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่ทุ่มเท เสียสละ และมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมของผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญของการสำเร็จในการดำเนินงานของวิทยาลัยผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผู้สูงอายุ หรือผู้นำทางด้านจิตใจ เช่น พระภิกษุ เพราะมีผลโดยตรงต่อการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นทั้งแก่ผู้สูงอายุที่เป็นนักศึกษา อีกทั้งหน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของความร่วมมือและการสนับสนุนการดำเนินงานของวิทยาลัยผู้สูงอายุ**มีเป้าหมายชัดเจนและมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง** การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ถือเป็นการกำหนดทิศทางการทำงานที่สร้างความเข้าใจร่วมกันในหมู่คณะกรรมการหรือแกนนำ จะเป็นพลังที่เข้มแข็งในการทำงานร่วมกันและการจัดให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ถือเป็นกลไกในการเชื่อมร้อยความเป็นกลุ่ม และความเป็นชุมชนของผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการขับเคลื่อนงานการจัดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุให้บรรลุผล เช่นเดียวกับการศึกษาของ ศศิธร ชันติธราภรณ์ จงกลคำมี และ กฤษณา บุตรปาละ (2551, หน้า 50) ในการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดเลย ซึ่งผลการศึกษาพบว่าการสร้างเป้าหมายร่วม ให้มีความชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ถือว่าเป็น**การมีส่วนร่วม** โดยการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน กลไกที่ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมประจำเดือน การสร้างเวทีในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การร่วมกันดำเนินงาน โดยสอดคล้องกับผลการศึกษาของภักดีกา สหายมิตร (2551, หน้า 76-77) เรื่อง ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านกัวลม ตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ โดยพบว่าการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง อีกทั้งแนวทางในการบริหารจัดการอุทกภัยของชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อร่วมพิจารณาให้ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการอุทกภัยของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ ลดความเสี่ยงและผลกระทบจากการเกิดอุทกภัย ที่มาจากผลการศึกษาของ สมบัติ เจือจินดา และปรีชา แสงโชติ (2558) เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางการป้องกันอุทกภัย ของชุมชน เขตภาษีเจริญ จังหวัดกรุงเทพมหานคร รวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคมที่ดี โดยงานวิจัยครั้งนี้เห็นว่า **การมีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง** เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญโดยการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง อาจพิจารณาได้ 2 ระดับ คือ การสร้างเครือข่ายทางสังคมภายในกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน เช่น ในรูปแบบคณะกรรมการ หรือการมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน การสร้างกลุ่มไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยน สนทนากัน และการให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรภายนอก เพื่อประสานพลังในการทำงานร่วมกัน รวมถึงการ**เรียนรู้และพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง** โดยการทบทวนตนเองและสรุปบทเรียนในการทำงานเป็นระยะ เรียนรู้จุดแข็ง จุดอ่อน ข้อที่ควรพัฒนาให้ดีขึ้น และนำมาพัฒนากระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง และมีความคิดสร้างสรรค์ทางการเรียนรู้จากทุนชุมชนในตำบลเวียงเหนือ ซึ่งสอดคล้องกับบุปผา ศรีทองแท้ (2558 หน้า 126-150) ในการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เชิงวิทยาศาสตร์ด้วยของเล่นภูมิปัญญาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งมองว่าการละเล่นและของเล่นจากภูมิปัญญาและทุนชุมชนที่มีอยู่สามารถพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้ได้ โดยในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือมีการสรุปบทเรียนการดำเนินงานครบรอบ 1 ปี ในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2561 และปัจจัยแห่งความสำเร็จประการสุดท้ายคือ**มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนุนเสริม** วิทยาลัยผู้สูงอายุ

ตำบลเวียงเหนือได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลเวียงเหนือ โดยได้รับการสนับสนุนในกิจกรรมการเรียนรู้และการดำเนินงานต่างๆ เช่น งบประมาณ บุคลากร สถานที่ การประสานเครือข่าย ซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่จะผลักดันให้การเคลื่อนงานของผู้สูงอายุเกิดขึ้นได้ และดำเนินการไปอย่างราบรื่น

ข้อเสนอแนะ

การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุและการจัดการเรียนรู้ในวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ ถือเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จะเป็นหนึ่งในพื้นที่ต้นแบบเพื่อการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุ และการบูรณาการการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น สังคมพหุวัฒนธรรม มาสร้างสรรค์การจัดการเรียนรู้ โดยใช้แนวทางปฏิบัติเดียวกันของความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นและชุมชน เพื่อสามารถนำไปสร้างนวัตกรรมในการจัดการเพื่อแก้ปัญหาและเป็นไปตามความต้องการของชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณผู้สูงอายุชุมชนเวียงเหนือทุกท่าน รวมถึงผู้นำชุมชน คณะสงฆ์ คณะครูอาสา และเทศบาลตำบลเวียงเหนือ ที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ที่มาจากทุนชุมชนของตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย โดยงานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ ชลัษเฐรมเนียม. (2555). การใช้ทุนทางสังคมเพื่อการดูแลสุขภาพชุมชน. วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี. 24 (1), หน้า 66-72.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560 จาก http://www.dop.go.th/download/knowledge/th1543898263-146_0.pdf
- ณัฐวดี ใจแสงทรัพย์. (2557). การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา. 9 (2), หน้า 476-488.
- บุปผา ศรีทองแท้. (2558). การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เชิงวิทยาศาสตร์ ด้วยของเล่นภูมิปัญญาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี รัชชสังคม. 1 (1), หน้า 126-150.
- ภณติกา สหายมิตร. (2551). ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านกัวลม ตำบลบ่อหลวง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา คณะศิลปศาสตรมหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- ศศิธร ชันติธรากร, จงกล คำมี และกฤษณา บุตรปาละ. (2551). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโดยใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล เขตจังหวัด
เลย. เลย :ศูนย์วิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สมิทธิ์ เจือจินดา และปรีชา แสงโชติ. (2558). กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางการป้องกัน
อุทกภัย ของชุมชนเขตภาษีเจริญ จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี รัชใช้สังคม ปี
1 ฉบับ1. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2562, จาก https://research.dru.ac.th/e-journal/index.php?url=abstract.php&abs_id=239&jn_id=25
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานสถิติแห่งชาติกระทรวงเทคโนโลยีและสารสนเทศ.